

100
217

KÖNYVTÁR- ÉS INFORMÁCIÓTUDOMÁNY

Általános kérdések

99/100

CEJPEK, Jiří: Informační věda pro začátek 21. století = Nár.Knih. 9.roč. 1998. 3.no. 101-106.p. Bibliogr.

Res.angol nyelven

A 21. század elejének információtudománya

Informatika

A szerző 1876-tól, az ALA megalakulásától kezdve 1988-ig, a helsinki információtudományi világkongresszus megrendezéséig idézi fel az információtudomány kialakulása felé vezető út jelesebb stációit. E sorban megemlíti a Mihajlov-Csernűj-Giljarevszkij-féle informatikát is, amelynek ösztönzésére a cseh és szlovák kutatók (egyfelől Jirí Toman, Augustin Merta, Ivan Wiesemberger, másfelől Ján G. Zatkuliak és Marek Cigánik) ugyancsak hozzájárultak e tudományág fejlesztéséhez. Pozsonyban 1994, Prágában pedig 1996 óta lehet belőle doktrálni.

Napjainkban mintegy száz felsőoktatási intézményben honosult meg az információtudomány oktatása, mégsem mondható: tartalmát illetően közmegegyezés alakult volna ki. Szerzőnk úgy véli, hogy a Ch. H. Davis és J. E. Bush által továbbfejlesztett Venn-diagram tárja fel legegyszerűbben az információtudomány tartalmi összetevőit. Egyrészt ide tartozik a filozófia, a természet- és humán tudományok és az interdiszciplináris tudományok széles köre, amennyiben különféle nézőpontokból az információval foglalkoznak. Másrészt itt található az informatika (számítógép-tudomány), harmadrészt az alkalmazott, negyedrészt pedig az elméleti információtudomány, beleértve e komponensek átfedéseit is.

A diagramból látható, hogy az információtudomány magja az elméleti információtudomány, akkor is, ha ez a mag egyelőre korántsem tekinthető eléggé műveltnek, illetve eléggé intenzíven kutatottnak. E mag megerősödésétől függ, hogy a 20. századi információtudomány meg tud-e majd felelni a 21. század eleje kihívásainak.

E tekintetben a legfőbb parancs: meg kell szüntetni az emberi munka kulturális elvű és természeti elrendezése közötti ellentmondást. Ez az emberiség létérdeke. A föld egy darabig még kibírná a természeti elrendezés elleni vétségeket a megsemmisülés veszélye nélkül. Viszont az emberi nem a szóban forgó két elrendezés közötti ellentmondás fokozásában saját kultúráját teszi ki pusztulásnak. Más nem segít, csak az, hogy lemondunk a természet feletti uralom illúziójáról és praxisáról, helyette pedig át kell térni a természettel való békés együttélésre.

A 21. század elejének információtudományát is ki kell vezetni az antropocentrικusság zsákutcájából, s az élet tartós fenntarthatóságának szolgálatába állítani. Ezt szépen fejezte ki Jan Patočka, a hírneves cseh filozófus, mondván: az információnak ne sikerüljön „az emberi szívből kimosnia az igazságosság kérdését, a nyelvből az alkotói–költői dimenziót,

az életből a művészi képzelőerőt, a valóságból azt a kérdést, amelynek megformálása az emberre vár”. Tehát: a 21. században az információtudománynak fel kell vennie a „lelkiismerettel rendelkező tudomány” ismérveit.

(Futala Tibor)

Történet

99/101

LUKAŠOV, I.: Čto est' istina v istorii našej professii? = Biblioteka. 1998. 9.no. 52-56.p.

Mi az igazság szakmánk történetében?

Folyóirat -könyvtári; Könyvtárügy története

Az oroszországi szaksajtóban és szakirodalomban időnként más és más dátumokhoz kötődnek az orosz könyvtárügy fejlődésének jeles eseményei. A szerző – Amerika felfedezésének példáját elővezetve – úgy vélekedik, hogy egy-egy dolgot vagy eseményt nem feltétlenül határoz meg egyetlen dátum, mivel a szóban forgó dolog vagy esemény folyamatként ment végbe. Így pl. egyaránt igaz van U. Gribojedovnak, aki „az első tudományos munka megjelenéséhez” (1826) és O. Csubarjannak, aki „az első könyvtárügyi könyv kiadásához” (a múlt század közepéhez) köti az orosz könyvtártudomány kezdetét.

Más esetben a „deszovjetizált” történeti kutatás korrekciókat javasol a korábban használt dátumokban. Így pl. a Biblioteka (előbb: Krasznűj Bibliotekar' és Bibliotekar') újabban joggal vállalja 1923 helyett (ez volt a Krasznűj Bibliotekar' indulásának éve) 1910-et alapítási évül, ui. ekkor – P. Bogdanov szerkesztésében – született meg – Biblioteka címen – az első orosz könyvtári folyóirat.

A szentpétervári Oroszországi Nemzeti Könyvtár keletkezését viszont 1814-hez kell kötni, ui. a korábbi alapítási év, minthogy a halmozódó könyvanyagot még nem lehetett használni, indoktalan. Vele szemben az Oroszországi Állami Könyvtár nem 1862-ben keletkezett, minthogy – igaz: Szentpétervárott – már 1831-ben funkcionált.

A szerző azért hívja fel az említett dátumbeli anomáliákra a figyelmet, mert 2000-ben lesz 90 éves a mai Biblioteka c. folyóirat, s kívánatos lenne, ha ezt a jubileumot – egyebek mellett – a könyvtáros szakma történetének hiteles dátumait felkutatva lehetne megünnepelni. „Nem szabad ravaszkodni” – indította el e címen ezt a vitát K. Abramov (Biblioteka, 1998. 3. no.). Referált szerzőnk az ő követőjének „csapott fel”.

(Futala Tibor)

99/102

SKELTON-FOORD, Christopher: To buy or to borrow? Circulating libraries and novel reading in Britain, 1778-1828 = *Libr.Rev.* 47.vol. 1998. 7.no. 348-354.p.

Res. francia és német nyelven

Megvenni vagy kölcsönözni? Kölcsonkönyvtárak és regényolvasás Nagy-Britanniában 1778 és 1828 között

Kölcsonkönyvtár; Könyvkereskedelem; Könyvvásárlás -egyéni; Olvasástörténet; Szépirodalom

Hogyan jutottak szépirodalmi művekhez az olvasók Nagy-Britanniában a romantika korszakában? Milyen arányban oszlott a szépirodalom közönsége olyan olvasókra, akik a regényeket könyvtárakból kölcsönözték – néha ellopták vagy „elfelejtették”

visszavinni őket – és olyanokra, akik újonnan vagy használtan könyvkereskedésekben vették a könyveket? Sok kölcsönkönyvtár-tulajdonos hivatásos könyvkereskedőként is szolgálta a regényolvasó közönséget. Könyvtárosként a szegényebb rétegek számára biztosították az értékes irodalmi olvasmányok olcsó kölcsönzését; könyvkereskedőként lehetővé tették olvasóik számára kedvező megvásárlását, akár a könyvgyűjteményből is. Egy könyv megvásárlása azonban nem jelentett egyet az elolvasás őszinte óhajával és szándékával. Ha valaki nem vitt vissza a kölcsönkönyvtárba egy könyvet, vagy ellopta, meggyőzőbben jelzi, hogy a regényt valóban az elolvasás szándékával választotta ki és azután megtartotta magának, hogy újra elolvashassa.

(Autoref.)

Kutatás

99/103

STEINWACHS, Katharina: Prospects: a strategy for action. *Forschung und Innovationen in Grossbritannien* = *Bibliotheksdienst.* 32.Jg. 1998. 10.no. 1721-1727.p.

Könyvtári kutatások terve Nagy-Britanniában

Fejlesztési terv; Könyvtári tanács -országos; Könyvtártudományi kutatás

Az angol Könyvtári és Informatikai Bizottságot (Library and Information Commission – LIC) 1995-ben hozták létre azzal a céllal, hogy kutatások szervezésével és koordinálásával, nemzetközi áttekintés nyújtásával és kapcsolatok szervezésével továbbfejlessze az angliai könyvtári szolgáltatásokat, minden könyvtártípusra kiterjedően. Elnöke (jelenleg:

Matthew Evans) mellett 13 tiszteletdíjas bizottsági taggal működik, egy-egy albizottsággal a „nemzetközi tevékenység” illetve a „kutatások” témakörrel. A Bizottság 1998 júniusában átfogó tervezetet dolgozott ki „Prospects: A Strategy for Action” címmel. A beszámoló ezt ismerteti.

A/ Jövőkép. A könyvtári kutatási stratégiát kidolgozó tervezet a jövő évtizedek perspektívájából indul ki. Nagy-Britannia 2020-ban a vezető országokhoz fog tartozni a globális információs társadalomban, egyrészt a globális hálózatokhoz való kapcsolódása révén, másrészt tartalmilag a szabványok átvételével és végül a mindehhez szükséges ismeretek és képességek birtoklásával.

B/ A tervezés köre. Földrajzilag a Bizottság anyaga Nagy-Britannia egészére terjed ki, annak kutatási stratégiáját tartalmazza, szoros összefüggésben az Európai Unió és más nemzetközi partnerek hasonló tevékenységével. Tartalmilag figyelembe veszi a kommunikációs társadalomban meghatározó szerepet játszó szektorokat, mint pl. az információ-technológiai és a telekommunikációs szektort, a kiadókat, és ezeken kívül a múzeumokat, galériákat és levéltárakat is.

C/ Az érintettek. A könyvtári kutatásokban tágabb összefüggésben érdekeltek a könyvtári szolgáltatások használói, a könyvtárosok, az angliai és a nemzetközi kutatási szervezetek, a különféle intézményekben (pl. könyvtárosképző főiskolák, egyetemek könyvtári tanszékei) dolgozó kutatók, a könyvtárpolitikát befolyásoló szervezetek.

D/ Kutatási program. A kutatások öt témakörre tagolódnak:

1. Egyetemes hozzáférés az információs hálózatokhoz. Főbb kutatási területek: Finanszírozási modellek kidolgozása és menedzselése, permanens tanulás, integráció és támogatás, több szektort átfogó tervezés, valamennyi szociális réteg bevonása.

2. Nemzeti digitális könyvtár létrehozása, „hibrid” (hagyományos és digitális) könyvtárak menedzselése. Főbb kutatási területek: A digitalizálásra való ki-

választás kritériumai, szerzői jogi kérdések, szabványok létrehozása és alkalmazása.

3. Képességek és készségek, melyek segítségével a könyvtárosok kezelni tudják az új információkat és azok hordozóit. Kutatási területek: Az új könyvtárban szükséges könyvtárosi képességek elemzése, nemzeti továbbképzési stratégia, új továbbképzési eszközrendszer kialakítása.

4. A könyvtár jelentősége és szerepe az információs társadalomban. A kutatás nyújtson eszközöket és módszereket annak demonstrálására, hogy a könyvtárak a képzésben, a kultúrában, a szociális és a gazdasági szektorban milyen szerepet fognak játszani a jövő társadalmában.

5. A könyvtár gazdaságossága az információs társadalomban. Az információhoz jutás és az információszolgáltatás gazdaságossága, az információ ára: az e témákban korábban folytatott rész kutatásokat tovább kell fejleszteni.

E/ A kutatások infrastruktúrája. A Bizottság egyik célja az angol könyvtári kutatások infrastruktúrájának javítása, együttműködve a British Library Kutatói és Fejlesztői Központjával (BLRIC). Az utóbbi intézmény feladata lesz a továbbiakban is az alkalmazott kutatások gondozása, a Könyvtári és Informatikai Bizottság a könyvtári kutatások stratégiai tervezéséért és vezetéséért felelős. A kutatási infrastruktúrát a következő módokon kívánják javítani:

- a kutatások koordinálása, a kettősségek kiküszöbölése, a stratégiai prioritások biztosítása;
- a kutatómunka minőségi fejlesztése;
- a kommunikáció fejlesztése a könyvtárügyön belül és kívül;
- a kutatási eredmények átvitele a gyakorlatba.

F/ Cselekvési program. A következő két évben az alábbiakat tervezi a Bizottság:

- megvalósíthatósági tanulmány kidolgozása;
- a finanszírozási források feltárása;
- a minisztériumok, a British Library és a Bizottság szerepköreinek pontosítása;
- a könyvtárügyi kutatások színvonalának javítása;

- a minőségellenőrzési módszerek fejlesztése;
 - a kutatásokkal kapcsolatos kommunikációs rendszer megjavítása. Az Internet Gateway lehetőségének megvizsgálása;
 - a kutatási eredmények jobb átvitele a gyakorlatba.
- A stratégiai terv teljes szövege és a Könyvtári és Informatikai Bizottság munkájával kapcsolatos további információk a következő Internet-címen érhetők el: <http://www.lic.gov.uk/>.

(Katsányi Sándor)

99/104

KLING, Rob - ROSENBAUM, Howard - HERT, Carol [eds.]: Social informatics in information science = J.Am.Soc.Inf.Sci. 49.vol. 1998. 12.no. 1047-1141.p.

A szociálinformatika helye az információtudományban. Tematikus szám, 8 közlemény

Dokumentáló -felsőfokú; Dokumentáló -középfokú, alapfokú; Információtechnológia; Kommunikáció; Munkabér, alkalmazás; Szakirodalom -szociológiai

A közlemények tárgya: A szociálinformatika helye az információtudományban: bevezetés. – Az információtechnológia, a munkaerőpiac és az információs szektor: a trendek 1970-1995 között. – Kollaboratív információkeresés: az információkeresési interakció, szociálinformatikai szempontból. – Az információtechnológia és a szakmai identitás átalakulása. – Együttműködés és konfliktus egy számítógépes belső hálózat kialakításában. – A munka- és baráti kapcsolatok és az információcserét szolgáló médiumhasználat egy hálózatosított szervezetben. – A nem, a foglalkozás és a gyermeces család szerepe a távmunka motivációjában és kényszerében. – Az online viselkedés gátlástalansága: indulatosság az Usenet hírcsoportjaiban.

(Autoref.)

Tudománymetria, bibliometria

99/105

ZAINAB, Awang Ngah - DE SILVA, Sharon Manel: Expert systems in library and information services: publication trends, authorship patterns and expressiveness of published titles = J.Inf.Sci. 24.vol. 1998. 5.no. 313-336.p. Bibliogr.

A szakértő rendszerek a könyvtári és tájékoztatási szolgáltatásokban: az erre vonatkozó publikációk számának alakulása, a szerzőség, a cikkek tartalmassága

Bibliometria; Könyvtártudományi bibliográfia [forma]; Könyvtártudományi szakirodalom; Publikációs tevékenység; Szakértő rendszer

A LISAPlus, ERIC, INSPEC, COMPENDEX, a Dissertations and Abstracts Online és a Library Literature CD-ROM adatbázisokban, valamint szemle tanulmányokhoz mellékelte irodalomjegyzékekben végeztek keresést a szerzők annak megállapítására, mennyire alkalmaznak szakértő rendszereket a könyvtári és tájékoztatási szolgáltatások. A keresés 679 tételt eredményezett, melyeknek 53,3%-a (362) folyóiratcikk volt, 26,5%-a (180) konferenciai anyag, 9,3%-a (63) könyvrészlet, 4,1%-a (28) disszertáció és 6,8%-a (46) monográfia. Az irodalom növekedése 1989 és 1990 között tetőzött, és 1992 után jelentősen csökkent. Az összes tétel több mint egyharmada intelligens előlap-szoftvekről és az online keresések és keresőrendszerek interfészéről szólt (287: 42,3%), ezeket követték a referenz szolgáltatásokban (113: 16,6%), az osztályozásban, indexelésben és referálásban (86: 12,7%), végül a katalogizálásban (7: 11,3%) való alkalmazások. A legtöbb tételt hat folyóirat adta, amelyek közül az *Information Processing and Management* ve-

zette a listát. Negyvenhárom szerző egyenként 5-35 cikket írt, ők alkották az összes szerző közel egyharmadát (32,19%). A publikációk több mint 57%-a (382) egyszerűs mű volt, 25%-át (172-t) két szerző, 11%-ot (72) három szerző, és 7%-ot (49) négy vagy több szerző írt. Csak 161 közlemény (23,7%) volt annyira informatív, hogy a kifejlesztett rendszer nevét és funkcióját egyaránt közölte.

(Autoref.)

99/106

WORMELL, Irene: Informetric analysis of the international impact of scientific journals: how „international” are the international journals = J.Doc. 54.vol. 1998. 5.no. 584-605.p.

A szakfolyóiratok nemzetközi jelentőségének informetriai vizsgálata: mennyire nemzetköziek a „nemzetközi” folyóiratok?

Bibliometria; Együtműködés -nemzetközi; Folyóirat; Hivatkozás

Az online hivatkozáselemzési módszer kialakításával a szerző a tudományos folyóiratok nemzetközi jellemzőit vizsgálja a szerzők, hivatkozások és előfizetések földrajzi eloszlása közötti korreláció alapján. A tanulmány hét könyvtár- és tájékoztatástudományi folyóiratra terjedt ki. Feltételezve, hogy a szerzők és a hivatkozások száma minden földrajzi régióban a Poisson-féle eloszlást követi, azt a hipotézist tesztelte a cikkíró, hogy az intenzitások arányosak-e az előfizetésekkel. A legtöbb esetben a szerzők és a hivatkozások közötti korreláció annyira pozitív volt, hogy a tudományos folyóiratok nemzetközi jelenléte és hatása ezzel a két változóval kifejezhető. Ami az előfizetőket, a szerzőket és a hivatkozások földrajzi megoszlási mintáját illeti, a teszt nagyon gyenge vagy semmilyen korrelációt sem mutatott. A különbségek statisztikai jelentőségének elemzése hasznos adatokkal szolgált, ame-

lyek fontossága a marketing és kiadási stratégia szempontjából vitathatatlan.

A cikkíró javaslata szerint érdemes lenne a folyóiratok „tudásexportját” is megvizsgálni, mint a hatásuk értékelésének egyik további kritériumát, valamint a bennük publikált kutatások minőségét.

(Autoref. alapján)

99/107

PALOMARES PERRAUT, Rocio: Análisis de la producción científica de los estudios de traducción en Espana = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 3.no. 257-268.p. Bibliogr. 14 tétel.

Res. angol nyelven

A fordítás és fordításelmélet spanyol szakirodalmának elemzése, 1960-1994

Bibliometria; Fordítás

Az 1960-1994 közötti, Spanyolországban megjelent és spanyol nyelvű, a fordítás elméletével és gyakorlatával foglalkozó szakirodalom 1803 tételének analitikus leírását egy TRADES nevű adatbázisban helyezték el, és ezt használták fel különböző szempontok szerinti elemzésre.

Az ötévenkénti növekedést tekintve megállapították, hogy míg 1960-79 között a szakirodalomnak mindössze 4,72%-a, a következő öt évben 10,38%-a, majd (rohamos növekedéssel) 27,8%-a, az utolsó öt évben (1990-94) pedig több mint fele jelent meg. A dokumentumok legnagyobb része beszámoló, közlemény, kongresszusi előadás (33,44%), illetve folyóiratcikk (32,34%). Ezeket a különféle részeket (9,32%), a könyvfejezetek (7,6%), majd disszertációk (5,94%) és a könyvek (5,22%) követik. A nyelvek sorát közel 50 százalékkal az angol vezeti, majd a francia (25,12%), és lényegesen kisebb részesedéssel (8-8% körül) a német és az olasz következik. A témakörben folyó kutatások először az 1970-es

évtized első felében élénkültek meg, majd a 80-as évektől közel egyenletesen növekszenek. A kutatási eredményeket közlő disszertációk legtöbbször Barcelona, Madrid és Zaragoza egyeteméről származik.

A traduktológia legnagyobb figyelmet kiváltó témája az irodalmi fordítás, ezt követően a fordítás története és elmélete. A kutatásoknak mindössze 6%-a foglalkozott a tudományos és műszaki fordítás kérdéseivel.

(Mohor Jenő)

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Nemzeti könyvtárügy

99/108

MOORE, Nick: The British national information strategy = J.Inf.Sci. 24.vol. 1998. 5.no. 337-344.p.

A brit nemzeti tájékoztatási stratégia

Tájékoztatási politika

Az utóbbi években szerte a világon számos országban igyekeztek megteremteni a politikai kereteket az információs társadalomba való átmenethez. Kis és nagy országok igyekeznek elkerülni az új technológiával járó veszélyeket, ugyanakkor teljes mértékben hasznosítani a belőle fakadó előnyöket. A problémát eltérő módon közelítik meg, de sehol sem kerülhetik meg a helyzet felmérését, a távlati vízió kialakítását, s a kívánt célhoz vezető lépések meghatározását.

Angliában kissé merevnek találják a mindent egy kalap alá vonó, hivatalos megközelítést. Inkább az evolúciós megoldás hívei, s az éppen felmerülő problémákra keresnek adott megoldásokat. A brit

törekvéseket egy mátrix felhasználásával elemzi a szerző.

A mátrix sorait az információs politika szintjei adják: az információs ipar (az információ tartalmának előállítása, terjesztése és feldolgozása), az egyes magán- és közszervezetek viszonya az információhoz, a társadalom, s benne az egyén információs szükségletei. Az oszlopokat az információs technológia (elsősorban a technológiához való hozzáférés, másodsorban a navigációs eszközök és egyéb szoftverek), az információs piacok (beleértve azokat a végpontokat is, ahol már ingyenes az információ), az emberi erőforrások (bennük a formális és informális képzés) és végül a törvényi és egyéb szabályozás (az információs társadalom működésének keretei).

Információs ipar. A konzervatív kormányzat a piacra bízta a fejlődés ösztönzését; ez most módosulni látszik, de még mindig nem történik elég a jövő ipari struktúrája lényegi összetevőjének támogatására. *A szervezeti szint.* A kormány már többet tett e téren: állásfoglalásokat tett közzé, akciókat kezdeményezett és szolgáltatásokat kíván kifejleszteni, elsősorban a kis- és közepes vállalkozások támogatására.